

УДК 94(477)«14/15»+929.5

ДО БІОГРАФІЇ КНЯЗЯ БОГДАНА ФЕДОРОВИЧА ГЛИНСЬКОГО

Михайло Чередниченко

Національний заповідник «Хортиця»

На основі документальних джерел відтворено діяльність князя Богдана Федоровича Глинського на посадах черкаського, а згодом путивльського державці, його військову та адміністративну діяльність, направлену на захист державних та особистих інтересів. Перебування Богдана Глинського на уряді путивльського намісника дослідники торкалися побіжно, цей період життя Богдана Федоровича відтворений на основі документів із недавно опублікованих книг записів Литовської метрики.

Ключові слова: Богдан Федорович Глинський, Черкаси, Путивль, Велике князівство Литовське, Литовська метрика.

Prince Hlynsky's military and administrative activity aimed at protecting the state and his own interests in the positions of Cherkasy and later Putyvl statesmen is reproduced on the basis of documentary sources. Researchers briefly touched on the period of Bohdan Hlynsky's governor post in Putyvl. This period of Bohdan's life is reproduced on the basis of documents from recently published register books of Lithuanian metrics.

Keywords: Bohdan Fedorovych Hlynsky, Cherkasy, Putyvl, the Grand Duchy of Lithuania.

Мета дослідження полягає у висвітленні діяльності князя Богдана Федоровича Глинського на посадах черкаського та путивльського намісника, його досягнень у захисті державних та власних інтересів, а також його участі в створенні нових можливостей для захисту південно-східного прикордоння Великого князівства Литовського. Методологічну основу становлять принципи історизму, науковості, об'єктивності. Застосовано такі загальні та спеціальні методи, як аналіз, синтез, історико-хронологічний, історіографічний, просопографічний.

Діяльність Богдана Глинського на посаді путивльського намісника, а саме адміністративний аспект, не була об'єктом спеціального вивчення – це і зумовлює наукову новизну даної роботи. Джерелами написання роботи стали опубліковані книги записів Литовської метрики.

Перші згадки про козаків, які виходили з прикордонних замків Київського воєводства на Пониззя Дніпра ми зустрічаємо в актах, що були створені в останньому десятилітті XV століття у канцеляріях кількох східноєвропейських держав [3, с. 183; 19, с. 194].

Кого ж в ті часи називали козаками? На думку професора Краківського університету М. Меховського, що у 1517 році видав свій «Трактат про дві Сарматії» слово «козак» має «рутенське» походження (тобто українсько-білоруське) і означає «холопа, підданого – волоцюгу пішого, або кінного». Далі шановний професор слову «козак» протиставляє іменник «казак», який, на його думку, є татарським. І за його словами ці татарські «казаци» на відміну від «козаків», є людьми нікому не підлеглими. А живуть вони за рахунок здобичі, пересуваючись широкополими та позбавленими постійного населення степами [16, с. 72].

Зверхність над козаками українських міст мали представники великого князя литовського, в першу чергу воєвода у Києві та староста в Черкасах. Іноді згаданих посадовців називали намісниками, або державцями. Саме через цих осіб центральна влада комунікувала з козаками.

Уже в першому документі, датованому груднем 1492 року, що вийшов з великокнязівської канцелярії і в якому були згадані напади «черкасців» та «киян» на підданих кримського хана, доручалось «украинным» державцям провести обшук «межы казаки». На жаль, в акті не названі імена цих представників великого князя. І якщо ім'я київського очільника можна встановити за іншими документами великокнязівського архіву – Литовської метрики, то з черкаським урядником все не так просто.

Пряких свідчень про те, хто був очільником Черкас в той час ми не маємо. Але на підставі документів із литовського архіву та переписки

кримського хана з московським великим князем А. Яковлев доволі переконливо стверджує, що в першій половині 1490-х років черкаським намісником був князь Богдан Федорович Глинський [25, с. 344]. Богдан Федорович походив із молодшої черкасько-смоленської гілки роду князів Глинських [11, с. 86-87]. Батько Богдана Федір Семенович Глинський служив київським удільним князем Олельку (Олександр) Володимировичу та Семену Олександровичу. Литовська Метрика згадує його, коли він за дорученням першого київського воєводи Мартина Гаштольда займався розподілом ґрунтів між двома представниками київського боярського роду [3, с. 45].

Ю. Михайлюк у своїй монографії «Південна Київщина в 60-х рр. XIV – 60-х рр. XVI ст.: державне управління та громадське самоврядування» також погоджується з висновками А. Яковлева стосовно прізвища тогочасного черкаського намісника [17, с. 137]. Про те, що Богдан Федорович Глинський займав вказану посаду у 1494 році, пише і П. Клепатський [14, с. 337].

Вказані дослідники вважають, що він уже з 80-х років XV століття був пов'язаний з Черкасами. Так, в 1488 році в Литовській Метриці згадується такий собі князь Богдан Федорович, що отримав десять коп литовських грошів з київського мита. Даний документ розповідає про виплати з великокнязівського скарбу, що отримали слуги монарха з різних регіонів держави. А прив'язати князя Богдана до згаданого міста дає змогу те, що запис про його винагороду розміщено відразу після слів про оплату, яку отримав черкаський пушкар [2, с. 65; 25, с. 344; 17, с. 137-138]. Крім того, автори вважають, що в листі московського великого князя до литовського монарха, датованому березнем 1489 року, також згадано Богдана Глинського. В указаному документі згадуються люди київського воєводи Юрія Пацевича, які пограбували караван московських купців на дніпровському перевозі. Нападників очолювали «Богдана да Голубец да Васко Жила» [18, с. 23]. Саме перший із них і є князем Богданом Глинським на думку вище згаданих дослідників [25, с. 344; 17, с. 100].

Подібний епізод, приблизно в тій же місцевості, стався і кількома роками пізніше. В дипломатичних листах отриманих з Криму московським монархом Іваном III, датованих жовтнем 1493 року, в одному з епізодів згадувалися козаки, які вийшли з «Черкаського городка» і нанесли велику шкоду московському посольству. Останнє поверталось з Молдавії через Крим [19, с. 194]. В інших фрагментах цього документа повідомлялося про «Богдана, черкаського воеводку» [19, с. 195], або про «Черказского городка князя Богдана» [19, с. 196]. Вказана особа зі своїм почтом, а також з кримським царевичем «Уздемиром», що перебував в еміграції у Литві, захопили та зруйнували новозбудоване ханське місто-фортецю в пониззі Дніпра [19, с. 195]. В тому Богдані і А. Яковлев, і Ю. Михайлюк бачать князя Глинського. А словосполучення «черкаський воеводка» на їх переконання свідчить про те, що він на той час займав посаду черкаського намісника [25, с. 344; 17, с. 137].

А остаточно переконує в тому, що Богдан Глинський у першій половині 90-х років був черкаським державцем, більш пізній документ, датований січнем 1507 року. В документі згадуються черкаські міщани Семен, Ігнат та Іван Взоровичі, яких тягли черкаські люди – «єсачники», намагалися залучити до своєї громади, щоб ті тягнули разом з ними. Єсачники повинні були сплачувати данину та виконувати трудову повинність [21, с. 349]. Однак, князь Богдан Федорович ідентифікував статус Взоровичей як «людей прыхожых», і розпорядився, щоб вони служили «посполу» з черкаськими міщанами. Про це він видав Взоровичам судовий лист. На підставі останнього великий князь підтвердив розпорядження Богдана Федоровича своїм листом [6, с. 190]. На думку А. Яковлева судовий лист Взоровичам не могла видати приватна особа, навіть якщо вона мала князівський титул, а лише людина, яка займала посаду черкаського намісника [25, с. 344].

Слід зауважити, що міщани в таких прикордонних містах як Черкаси та Канів. в першу чергу повинні були нести військову службу. Отже, Взоровичі,

за задумом князя Богдана, також повинні були разом з міщанами нести службу з оборони даного міста. Тобто, вони потрапляли до військового почту місцевого намісника. Крім того, в документах Литовської Метрики неодноразово люди «прыхожые» згадуються разом із козаками, іноді навіть ототожнюються з ними. Тому можливо, цей лист інформує нас про те, що князь Богдан Федорович (Глинський) таким чином залучав людей «прыхожых» (козаків) до військової служби у своєму почті, на користь великого князя литовського. А також сприяв залюдненню прикордонних «українних» міст та земель, що повинно було позитивно позначитися на їх економічному стані.

Щоб була зрозуміла суть активних дій черкашан та киян на пониззі Дніпра, слід нагадати, що у 1486-1494 роках точилася перша московсько-литовська прикордонна війна. Військові дії проходили, в основному, на землях «верховських» князівств. Це удільні князівства розташовані у верхній течії ріки Оки. Московська сторона, щоб послабити литовську владу на вказаній території, вдавалася не стільки до прямих військових дій проти ворожої армії, скільки намагалася створити нестерпні умови життя литовським підданам на прикордонні [22, с. 8]. Для цього використовували грабіжницькі наїзди на прикордонні міста та села, тероризували та залякували населення, вдавалися до грабіжництва на торгових шляхах. В часи тієї війни Крим виступав союзником Москви. І саме в ті роки хан ініціював будівництво укріплення на правому березі Пониззя Дніпра, в урочищі, що в литовських листах називалося Тягинею. Литовські власті не без підстав вважали, що вказана фортеця буде сприяти кримській експансії на землі великого князя. До речі, сам хан в червні 1492 року казав московським послам, що збудоване укріплення буде добрим плацдармом у наступі на землі литовського князя. Правда, в московських посольських книгах місцевість, на якій буде зведене укріплення, локалізується як городище на тій стороні Дніпра, на королівській землі, нижче Тавані [19, с. 149].

Про колізії навколо даної проблеми можна довідатися і з листа великого князя Олександра до хана від 27 червня 1492 року. В цьому листі литовський володар дорікав кримській стороні стосовно наміру «оправляти город Тягиню» своїми людьми. Олександр стверджував, що той «город» його «отчизна». Литва посилалась на присягу та листи попередника Менглі Гірея, тобто, на листи його батька – хана Хаджи Гірея, в яких Тягиня визначалася як литовське володіння. Однак сам Менглі Гірей наполягав на поверненні вказаного міста кримській стороні [3, с. 174]. Отже, ворожі дії «киян та черкасців» можна вважати відповіддю на спробу будівництва кримською стороною фортеці Тягиня, а характер цієї відповіді був саме в дусі тієї війни.

Повертаючись до особи Богдана Глинського, слід сказати, що уже в документах 1495 року він виступає намісником путивльським. На думку А. Яковлева це сталося наступним чином. Після того як Богдан «черкаський воеводка» зруйнував кримське місто в пониззі Дніпра у 1493 році, він потрапив у полон до сина кримського хана. Звільнення з неволі відбулося на початку 1494 року [25, с. 345]. Хоча, на наш погляд, посилення А. Яковлева на уже згадані вище дипломатичні листи з Криму до Москви не дають підстав стверджувати, що наш герой потрапляв в полон до кримців. Так, в документі вказується, що кримський царевич взяв значний полон, однак ніяких імен полонених не називається. За словами дослідника, князь Богдан Федорович посів посаду путивльського намісника, змінивши на цьому посту Кміту Олександровича, який, в свою чергу, змінив Глинського на черкаському намісництві [25, с. 345].

Слід також зауважити, що люди Богдана Федоровича перебували в Черкасах і після його від'їзду. Так у листі великого князя від 27 липня 1495 року, йдеться про людей та слуг путивльського намісника, що мешкали в Черкасах і яких новий черкаський державця намагався судити. А отже вважав, що має право в такому випадку стягувати з них «вины и пересуды». Цим листом подібна практика заборонялася великим князем. А дозволялося брати «вины и пересуды» лише з людей підлеглих безпосередньо владі

великого князя. Князівських, панських, боярських людей судити можна було разом із суддею їх патрона. А в разі їхньої провини «вина» відходила саме останньому [4, с. 114].

Наступні п'ять років, до 1500 року Велике князівство Литовське та Москва перебували у стані миру. У цей період Богдан Федорович у Путивлі також намагався належним чином виконувати свої посадові обов'язки. Він захищав економічні інтереси свого монарха. Перешкоджав безмитному провезенню товарів через територію Литви купцями сусідніх країн. І тому повинен був на підконтрольній йому території забезпечувати безперешкодну діяльність осіб, що взяли у великого князя в оренду путивльське мито та корчму.

Документи Литовської метрики, датовані 1498 роком, розповідають, що князь Глинський в Путивлі затримав московське посольство, яке поверталось з Туреччини. Справа в тому, що з послом їхали турецькі купці. Посольський караван рухався не традиційними шляхами, а новими дорогами так, щоб оминати литовські складські міста Київ та Луцьк, а також Черкаси та Канів, в яких знаходилися представники литовського великого князя. Робили це для того щоб не сплачувати мита. Крім того, з посольством рухалась і значна група кримських татар, які чинили великі шкоди прикордонним литовським землям. Путивльський намісник затримав посольство і просив інструкцій стосовно своїх подальших дій у великого князя [3, с. 245; 4, с. 86; 18, с. 246].

Інша група документів Литовської метрики, що розміщена в 6-й книзі записів, стосується врегулювання відносин путивльського державці з орендарями мита та корчми. Так, документ від липня 1495 року повідомляє Богдану Федоровичу, що путивльське мито та корчма продані двом особам на три роки за вісімсот кіп грошів. Намісник повинен був не перешкоджати орендарям приступити до виконання своєї місії. Путивльський державця та його заступник не могли відповідно до цього документу судити орендарів. А повинні були захищати діяльність орендарів від третіх осіб, щоб «мыто наше

не понижало». Плата за оренду ділилася на три рівні частини, і поетапно в кінці кожного з наступних трьох років передавалася у великокнязівську скарбницю. Крім того, документ зобов'язував намісника, щоб той не допускав сам і не давав іншим раніше закінчення річного терміну вимагати у орендарів сплати за так званим «квитацем». «Квитаце» – це платіжні документи, що видавалися великим князем різним особам за певні заслуги перед державою. Адресувалися вони відповідальним особам, що збирали різні мита та дані з населення держави [4, с. 240]. І ці збирачі мита та даней повинні були покривати платіжні зобов'язання монарха за вказаними документами.

Однак, уже буквально за два тижні путивльському державці відправляється інший лист. В цьому документі повідомляється, що попередній орендар путивльського мита та корчми не «висидів» свій термін, і до того ж скарбниця залишилася йому винна сто п'ятдесят коп грошів. Тому великий князь розпорядився, щоб вказана особа була допущена на рівних правах до нових двох орендарів для збирання доходів з мита та корчми путивльських. Тобто, і доходи і платежі до скарбниці ділилися на три частини. І одна з цих рівних частин належала вказаній особі. Богдан Федорович повинен був наказати новим двом орендарям, щоб вони виконали дане розпорядження монарха. Далі документ повторює ті ж розпорядження путивльському державці, що були поставлені в попередньому листу [4, с. 241].

Наступний документ в даній справі датовано квітнем 1496 року. З нього ми довідуємося, що орендарі ще не «висиділи» одного повного року, а уже по вище згаданим «квитацем» заплатили різним особам більше п'ятиста кіп грошів. Тобто вони залишалися винними скарбу дванадцять з половиною кіп грошів за два річних терміна, хоча не сплив ще навіть перший рік їхньої оренди. Великий князь повідомляв путивльському державці, що до закінчення двох річних термінів орендарі звільняються від сплат до скарбу. А місцевий намісник повинен до закінчення вище згаданого часу забороняти

будь які виплати орендарями по платіжним зобов'язанням, виданим навіть в канцелярії литовського монарха [4, с. 242].

В травні 1497 року, тобто через не повних два роки після початку дії угоди, вийшов ще один документ, який стосується оренди путивльського мита та корчми. В ньому йшлося про те, що всі три орендаря на вказаний час заплатили повністю всю суму оренди за три роки, і вже нічого не винні за поточною угодою. Крім того, з листа ми довідуємося, що орендарі з власних коштів повинні заплатити пушкарю (ймовірно путивльському) чотири копи і десять грошів за поточний рік, а за перший рік вони з пушкарем розраховалися. Далі великий князь вимагав, щоб місцевий державця захищав орендарів від вимог, які могли надходити від третіх осіб. Навіть в тому випадку, коли останні будуть пред'являти вище згадані «квитацеи». Наголошувалося також, на тому що путивльський намісник повинен особливо пильнувати орендарів від насильницьких дій тих хто не міг отримати обіцяних скарбом виплат. А також представник великого князя повинен був незадоволеним особам пропонувати почекати наступного підзвітного року [4, с. 244].

З даної тематики ми маємо ще один лист, датований квітнем 1498 року. В ньому повідомляється, що всі три орендаря, які тримали мито та корчму путивльські у попередні роки, уклали з великим князем нову угоду на наступні три роки. Тепер вони повинні були виплатити до скарбу за весь термін дев'ятсот кіп грошів. Вся сума ділилася на три рівні частини, які сплачувалися поетапно за кожен з трьох років. Далі документ повторює майже всі вимоги до путивльського державці, які висувалися ще у самому першому листі даної серії [4, с. 245].

В 6-й книзі записів є ще два документи, які пов'язані з орендою путивльського мита. Перший датується травнем 1497 року. В ньому сказано, що такий собі Шомак Данилович скаржився литовському монарху на «Федора, наместника путивльського». Останній начебто винен був позивачу сто кіп, а ще «шаты побрав». Великий князь наказав обом сторонам стати у

визначений термін на монарший суд. Однак, позивач не з'явився, а був лише відповідач. Тому, останній був виправданий [4, с. 243]. Публікатори документа вважають, під Федором слід розуміти Богдана Федоровича Глинського, який в той час займав посаду путивльського державці. На наш погляд, у згаданій фразі мова йде не про одну особу, а про двох – Федора та «наместника путивльського». Тому, за нашим припущенням, під ім'ям «Федор» виступає один з орендарів. Адже у згаданих листах одного з орендарів названо «Федором Новокрещеным». До того ж дана особа у документах записана першою серед збирачів путивльського мита та доходів з корчми. Тому, ми вважаємо, що позивач міг визначати двох відповідачів по своїй справі – Федора (орендаря) та путивльського намісника (Богдана Глинського). До речі, документ датовано 15 травня 1497 року. А лист, згаданий нами четвертим в даній серії, датовано 14 травня 1497 року. В ньому сказано, що орендарі, перебуваючи в монаршій резиденції, виплатили всю суму за три роки оренди, можливо, вони були у згаданому місці саме в цей час. І тому один з них уже наступного дня став перед судом великого князя. Крім того, з листа від 14 травня 1497 року можна зрозуміти, що Богдана Глинського не було поблизу монаршої особи в той момент. І тому згаданий документ, в першу чергу, адресували саме йому. На нашу думку, Шомак Данилович отримав у скарбниці одну із так званих «квитаций». Вона визначала платіж із путивльського мита. Позивач звернувся з платіжним документом до орендарів, та не отримав обіцяного і тому пожалувався спочатку місцевому державці, який нічим не зміг посприяти йому. Тобто Богдан Федорович у даному випадку виконував як раз вимоги, висунуті йому великим князем. Після всього того Шомак звертається до суду монарха.

І останній документ з даної тематики датується січнем 1499 року. Він повідомляє, що до великого князя прибув служебник путивльського державці і передав «квитацей». А самих митників не було. Відповідно до наданих документів («квитацей») орендарі уже по останній угоді, укладеній у 1498 році, виплатили більше п'ятисот кіп грошів. Також згадувалося, що орендарі

виплатили двом путивльським пушкарям дванадцять кіп грошів. Крім того, останні отримали по одній шубі та відрізу сукна. В кінці документа повідомлялося, що за чинною угодою, орендарі залишалися винними ще триста шістьдесят кіп і двадцять грошів [4, с. 246].

За цей же п'ятирічний період ми маємо серію документів, в яких повідомляється про пожалування, надані Богдану Федоровичу Глинському з боку великого князя Олександра. Більшість листів стосується земельних пожалувань.

Перші документи з даної теми датовано 27 липнем 1495 року. В цей день у великокнязівській канцелярії було видано два листи, в яких ішлося про пожалування путивльського намісника Богдана Федоровича Глинського землею.

В одному повідомлялося, що князь Богдан просив у великого князя Олександра підтверджувального листа на «села Бобровое а Голубеевъ, а Радивоново». Перші два розташовувалися у Київському повіті у Олевській та Завській волостях відповідно, а третє – у Черкасах. Ці землі, за словами Глинського, були надані удільними князями київськими Олельком та Семеном ще його батькові, князеві Федору. Згодом пожалування були підтвержені великим князем литовським та королем польським Казимиром листом, писаним на пергаменті, з привішеною печаткою. Однак, під час захоплення Києва кримським ханом у 1482 році, згадані документи загинули в пожежі. Олександр задовольнив прохання свого слуги і видав йому підтверджувальний лист на вказані землі на тих умовах, що були означені в привілеях наданих батькові прохача князями Олельком та Семеном [4, с. 114].

Другий документ є листом великого князя своєму дворянину на ім'я Лев, якого також титуловано князем. В ньому йдеться про те, що згаданий дворянин тримав до господарської волі два маєтки «Кгирятовича а Кготевича» в Мінському повіті. Литовський монарх пропонував означеному Льву розглянути наступну пропозицію. Згадані маєтки він жалує Богдану

Федоровичу Глинському, які той просив у великого князя. Землі могли бути надані путивльському наміснику за умови, що він піклуватиметься про князя Льва до кінця життя останнього, а після його смерті душею покійного буде «печалувати». Великий князь нагадував Льву, що він не має ні дружини, ні дітей. За словами монарха, Богдан Федорович пристав на дану пропозицію. Тому остаточне рішення мав прийняти теперішній господар «Кгирятовича а Кготевича». Якщо князь Лев не погодиться, то великий князь повідомляв, що передасть вказані землі Глинському після смерті першого [4, с. 113].

Наступний документ, який стосується земельних водінь Богдана Глинського датовано жовтнем 1497 року. Це підтверджувальний лист, наданий великим князем Олександром путивльському наміснику. В документі згадано «именья, выслуги, купли отца его и его», тобто Федора Семеновича та Богдана Федоровича землеволодіння. З листа ми довідуємося, що князь Федір «выслужил» на князі Олександрі та князі Семені (удільних князях київських) село Боброве в Олевській волості з п'ятьма людьми, які сплачували дань утримувачу землі. Крім того, він «выслужил» на київських удільних князях селище в Черкаському повіті Радивоново «на Тасмени и с пасеками, а озера и луки на Днепре, и со всеми входы и приходы, и што к тому селищу здавна прислухало». Далі князь Федір «выслужил» на великому князі литовському Казимирі, батькові Олександра, село «Голубея» в Завській волості, в якому перебувала одна людина, що сплачувала данину володарю землі. Крім того, Федір Глинський купив Некрашов в Київському повіті на річці Красній. Уже сам князь Богдан «выслужил» на великому князі Олександрі «Гармановское а Кгирятово» в Мінському повіті. Він же купив половину селища «Жукина» на Десні. Даним документом всі вище писані землеволодіння надавалися Богдану Глинському, його дружині та дітям, і наступним їхнім нащадкам «вечно и непорушно» з усіма «пашными землями и з бортными, и с подлазными и съ сеножатыми, и с озераы, и з реками, и з бобровыми гоны, и зъ езы, и с перевесы, и з болони, и з ловаы, и з даньми

грошовими и медовыми, и со всеми входы и проходы, и платы, што к тому всему здавна прислухало» [4, с. 164-165].

Наступний документ датований травнем 1498 року. В цьому привілеї Богдану Федоровичу великим князем надано село «Тюлюбле» у Київському повіті. Надано вказану землю «вечно а непорушно, со всим с тым, што здавна к тому селу прислухало» [4, с. 174].

Останній документ в якому ідеться про землеволодіння Богдана Глинського датовано листопадом 1499 року. Це підтверджувальний лист на вищезгадане село «Тюлюбле», надане путивльському наміснику великим князем. А також на «имене Ирову», землю куплену Глинським у київського боярина Тишковича, для якого це була «отчина». Грунти знаходилися в Київському повіті в Олевській волості. Маєток складався з п'яти «потуговъ на реце болшой на Уборти и на речъце Ировце» «со всимъ с тым, што здавна к тому именью прислухает». Землі надавалися йому та його дружині, та їхнім дітям і нащадкам «вечно и непорушно» з усіма «пашными землями и з бортными, и с припашьми, и з леси, и з дубровами, и з ловы, и з луги, и з болони, и з реками, и со озеры, и зь водами, и зь бобровыми гоны, и з данью грошовою и медовою, и со всеми входы и приходы». Одержувач мав право ті грунти «отдати и продати, и замените». А на даний привілей монарх наказав привісити печатку [4, с. 233]. Слід додати, в документі, датованому 1532 або 1533 роком, згадується маєтність Ярова, що є як раз «именем Ировем» [9, с. 325]. Як виявляється з пізніших документів, грунти були відданні у залог, а не продані князю Богдану Путивльському київським землянином Борисом Тишковичом за сто кіп грошів. Але суму застави останній отримав не готівкою, а кіньми, шатами та іншими речами. Згодом ці грунти одержав князь Михайло Осовицький [8, с. 195]. Також у заставу було взято від Остафія Дашковича князем Богданом «имене Жебровичы» за двадцять п'ять кіп грошів [10, с. 150].

Крім земельних пожалувань путивльський намісник отримував від великого князя й інші. Ми уже згадували, що в 1488 році князь Богдан

Федорович отримав десять кіп грошів з київського мита. А в 1496 року путивльський намісник отримав тринадцять «судовъ северское дани» [4, с. 242]. В даному випадку мається на увазі тринадцять посудин з медом, адже в іншому реченні згадані «суда» мають синонім «кораиман». Останнє слово писалося іноді «караиман», або «караимон» означало міру об'єму [21, с. 470; 1, с. 81; 2, с. 87].

У листопаді 1499 року путивльському наміснику було надано право отримувати данину з людини – данника. Останній тримав землю у Київському повіті, в Завській волості в селищі, яке, ймовірно, мало назву Сухаревич. Данник надавався «до воли» монарха [4, с. 227]. Тобто земля, на якій сидів данник, залишалася власністю великого князя. А данину, яку підлеглий мав виплачувати до скарбниці монарха, повинна була сплачуватися путивльському наміснику.

Богдан Глинський був одним із багатьох успішних землевласників, що жертвували ґрунти Київському Свято-Микільському Пустинному монастирю. Так, в лютому 1500 року він разом з дружиною та дітьми передали на прохання тітки Богдана Федоровича стариці Гафтелини селище Гатное «со всимъ тымъ што къ тому ... прислухаеть», окрім «похожих» людей, що мешкали на тих ґрунтах добровільно [12, с. 202].

В серпні того ж 1500 року політична та військова кар'єра Богдана Федоровича Глинського завершилася крахом. У травні московські війська кількома колонами рушили на територію Литви. Одна з колон вдерлась до Сіверщини. За повідомленнями московських літописів 6 серпня 1500 року Москва захопила Путивль, в полон потрапив місцевий намісник з родиною [15, с. 334; 20, с. 239; 13, с. 141]. Деякі літописи та хроніки, складені на території Литви, повідомляли, що Путивль війська Івана III захопили восени чи то 1499, чи то 1500 року [23, с. 113; 24, с. 100]. Ніяких інших деталей захоплення Путивля літописні повідомлення не подають. Тільки в інструкції, яку отримав київський воєвода перед своєю дипломатичною поїздкою до Криму від великого князя литовського, датованій листопадом 1500 року, є

згадка про те, що московські війська спалили путивльський замок [3, с. 271; 3, с. 277].

Наступні повідомлення Литовської метрики про Богдана Глинського доволі скупі. Так, він згадується в листі великого князя литовського Сигізмунда I до московського великого князя Василя III, датованому червнем 1510 року. В документі сказано, що, відповідно до попередньої угоди між монархами, Москва пообіцяла відпустити усіх литовських людей, що перебували у неї в полоні. І дійсно, більшість полонених була відпущена. Однак, деякі піддані литовського князя на той момент залишалися в Москві. Серед останніх згадано і «князя Богдана Федоровича Путивльського», тобто Глинського [5, с. 173].

У відповіді Василя III на попередній лист Сигізмунда I повідомлялося, що Богдан Глинський через свого троюрідного брата Михайла Глинського, який на той час після невдалого заколоту проти литовського монарха перебрався до Москви, просив Василя III прийняти і його на свою службу та пожалувати своєю милістю [5, с. 182].

В наступному листі Сигізмунда I, датованому лютим 1511 року і направленому до московського великого князя, знову вимагається звільнити з полону литовських підданих і повернути їх на батьківщину. Серед останніх знову згадується «князь Богдан Федорович Путивльський» [5, с. 208].

Згадано нашого героя і в документі, датованому 1512 роком. Це лист великого князя литовського Сигізмунда I братам дружини Богдана Федоровича. В документі повідомляється, що «князь Богдан Путивльський» у Москві, в ув'язненні, помер. Земельними держаннями Богдана Федоровича, що перебували у межах володінь литовського монарха, за погодженням з останнім до цього часу опікувався служебник путивльського намісника Заморенок. Після звістки про смерть Богдана Глинського Сигізмунд I перебрав на себе усі маєтки небіжчика, навіть ті, які на той час були під контролем братів дружини путивльського намісника. І попереджав останніх не вступати в ті ґрунти [5, с. 542].

Після смерті Богдана Федоровича з Москви повернулися його дружина та син Володимир. Останній, правда, не поспішав із поверненням. Згадується він у документах 1532-1533 років та пізніших. З Володимиром Богдановичем трапилося кілька темних історій. Його звинувачували у крадіжці коней [9, с. 205] та у скандалах із нерухомістю. В останньому випадку мається на увазі маєтність Ярова [9, с. 325] та «имене Жебровичы» [10, с. 150].

Згодом ґрунти, які тримав Богдан Федорович і які були на території Київського воєводства, отримав князь Михайло Осовицкий. Останній втратив свої маєтності, що після чергової війни відійшли з частиною литовської території Москві. А сам Осовицкий залишився вірним литовському князю. Слід додати, що згадані київські маєтності, за словами нового держателя, не приносили значного доходу, адже були спустошені татарами [7, с. 476].

Отже, відповідно до актових джерел, Богдан Глинський постає перед нами діяльною та енергійною особою, що до захоплення Москвою Путивля з успіхом виконує військові та адміністративні функції на користь свого монарха. Крім того, як людина свого часу, він переймається примноженням свого достатку і при цьому не забуває про пожертви на користь православних церков та монастирів. Перебуваючи на урядах черкаського та путивльського намісника, Богдан Федорович Глинський доклав немало зусиль для захисту державних інтересів Великого князівства Литовського. Так, він був одним із перших прикордонних адміністраторів, який в пошуках нових можливостей для захисту південно-східного прикордоння залучав до лав оборонців людей «прыхожых». Серед останніх були і козаки. Підконтрольні йому козаки не один раз згадувалися в документах тогочасних східноєвропейських держав.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Lietuvos Metrika. Kn. 3: (1440-1498): Užrašymų knyga 3. Vilnius: Zara, 1998. 168 p. ISBN 9986-34-026-8.
2. Lietuvos Metrika. Kn. 4: (1479-1491): Užrašymų knyga 4. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2004. 288 p. ISBN 9986-34-027-6.

3. Lietuvos Metrika. Kn. 5: (1427-1506): Užrašymų knyga 5. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012. 586 p. ISBN 978-9955-847-52-6.
4. Lietuvos Metrika. Kn. 6: (1494-1506): Užrašymų knyga 6. Vilnius: Mokslo enciklopediju leidykla, 1993. 516 p. ISBN 978-9986-780-95-3.
4. Lietuvos Metrika. Kn. 7: (1506-1539): Užrašymų knyga 7. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. 1012 p. ISBN 978-9955-847-50-2.
5. Lietuvos Metrika. Kn. 8: (1499-1514): Užrašymų knyga 8. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos, 1995. 710 p. ISBN 5-420-01338-x.
6. Lietuvos Metrika. Kn. 12: (1522-1529): Užrašymų knyga 12. Lietuvos istorijos institutas. Vilnius: Žara, 2002. 856 p. ISBN 9986-34-075-6.
7. Lietuvos Metrika. Kn. 15: (1528-1538): Užrašymų knyga 15. Lietuvos istorijos institutas. Vilnius: Žara, 2002. 448 p. ISBN 9986-34-099-3.
8. Lietuvos Metrika. Kn. 17: (1530-1536): Užrašymų knyga 17. Lietuvos istorijos institutas. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015. 706 p. ISBN 978-9955-847-92-2.
9. Lietuvos Metrika. Kn. 20: (1536-1539): Užrašymų knyga 20. Lietuvos istorijos institutas. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. 444 p. ISBN 978-9955-847-23-6.
10. Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. Warszawa. Drukem J. Filipowicza, ulica Złota № 3. Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa. Krakowskie Przedmieście № 415, 1895. 698 p.
11. Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археогрфической комиссией. Т. 1. 1340-1506. Санкт-Петербург: В типографии II Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1846. V, 375 + 24 +15 с.
12. Иоасафская летопись. М.: Издательство академии наук СССР, 1957. 240 с.
13. Клепатский П. Очерки по истории земли Киевской: Литовский период. Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2007. 480 с., карти. ISBN 978-966-8545-87-0.

14. Летописный свод 1518 г. (Уваровская летопись). *Полное собрание русских летописей*. Т. 28. Москва – Ленинград: Издательство академии наук СССР, 1963. С. 165-355.

15. Меховский М. Трактат о двух Сарматиях. Сокровенное сказание монголов. Рязань: «Александрия», 2009. 512 с. ISBN 5–94460–035–7.

16. Михайлюк Ю. Південна Київщина в 60-х рр. XIV – 60-х рр. XVI ст.: державне управління та громадське самоврядування. Черкаси: Вертикаль, видавець ПП Кандич С.Г., 2011. 348 с., іл. ISBN 978–966–2256–29–1.

17. Памятники дипломатических сношений Московского государства с польско-литовским. Т. 1 (с 1487 по 1533). *Сборник Императорского Русского Исторического Общества*. Т. 35. Санкт-Петербург: Типография Ф. Елеонского и К°, 1882. VI + XXII, 868+88 с.

18. Памятники дипломатических сношений Московского государства с азиатскими народами: Крымом, Казанью, Ногайцами и Турцией. Т. 1 (годы с 1474 по 1505). *Сборник Императорского Русского Исторического Общества*. Т. 41. Санкт-Петербург: Типография Ф. Елеонского и К°, 1884. XXII, 558+82, II с.

19. Продолжение летописи по Воскресенскому списку. *Полное собрание русских летописей*. Т. 8. М.: Языки русской культуры, 2001. IX, 302 с. ISBN 5–7859–0138–2.

20. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. Т. 1: А-М. Київ: «Наукова думка», 1977. С. 632.

21. Темушев В.Н. Первая московско-литовская пограничная война: 1486-1494. Москва: Квадрига, 2016. 312 с. ISBN 978–5–91791–212–7.

22. Хроника Быховца. М.: Издательство «Наука», 1966. 155 с.

23. Хроника Литовская и Жмойтская. *Полное собрание русских летописей*. Т. 32. Москва: Наука, 1975. С. 15-127.

24. Яковлев А. Намісники, державці і старости господарського замку Черкаського в кінці XV і в XVI вв. *Україна*. Науковий та літературно-

публіцистичний щомісячний журнал. Рік перший. Т. III. Сентябрь. Київ:
1907. С. 340-354.